

MEIERIJSTAD AAN ZET

Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027

Deel 1: Algemeen

GEMEENTE MEIERIJSTAD

MEIERIJSTAD

Colofon

Product van: Kernteam Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen:
- Petri van der Aa
- Clemens Kerstholt
- Marianne Muller
- Wil Snellen
- Marieke Willekens

Bijdragen: Gemeente Meierijstad, MLG BV, Orbis, De Oversteek, Kragten, More projectbegeleiding
Tekst: Gemeente Meierijstad, MORE, Kragten
Eindredactie: Gemeente Meierijstad
Vormgeving: Gemeente Meierijstad

Versie: Definitief V1.4
Datum: 30 juni 2021

Dit programma is gebaseerd op een inventarisatie van gemeentelijke programma's, projecten en kansen voor groenblauwe gebiedsontwikkelingen.

INHOUDSOPGAVE

COLOFON 2

INHOUDSOPGAVE 3

1. MEIERIJSTAD: HOOFD, HART EN HANDEN 5

1.1 Unieke combinatie van kwaliteiten 5
1.2 Grote ambities 6
1.3 Meerjarenprogramma Groenblauw 6
1.4 Partners 7
1.5 Onze aanpak 8
1.6 Organisatie 8

2. MEIERIJSTAD WIL MEER 10

2.1 Toekomstbeeld 10
2.2 Kwaliteit als ruggengraat 11
2.3 Handen ineen voor klimaatadaptatie 11
2.5 Samen de schouders eronder 13

3. LANDSCHAP ALS OORSPRONG EN BRON VOOR DE TOEKOMST 15

3.1 Het landschap als vestigingsvoorwaarde 15
3.2 Het landschap van Meierijstad 16
3.3 Opgaven vanuit het landschap 17
3.4 Laaghangend fruit en zaaien voor toekomstige oogst 19
3.5 Krachtig netwerk en 'doe-motor' 20

4. ROBUUSTE GROEN-BLAUWE STRUCTUREN 21

4.1 Gebiedsontwikkelingen 21
4.2 Projecten 27

1. MEIERIJSTAD: HOOFD, HART EN HANDEN

1.1 Unieke combinatie van kwaliteiten

De gemeente Meierijstad herbergt een schat aan (cultuur)historische- en landschappelijke waarden en objecten. Een verstedelijkte plattelandsomgeving met grote bedrijventerreinen, food-bedrijven van (inter)nationale betekenis en primaire landbouw, omgeven door robuuste natuurgebieden die niet alleen uitnodigen tot ontspanning en bezinning, maar ook van betekenis zijn voor ecologie, natuur, water en biodiversiteit.

Meierijstad is een belangrijk onderdeel van het Oost-Brabantse landschap, met van oudsher woeste gronden, beekdalen en kleinschalige, gemengde boerenbedrijven. Tegenwoordig biedt dit landschap een basis voor processen van identiteitsbeleving, recreatie en toerisme, marketing, economische ontwikkeling én van landschapsbehoud en natuurontwikkeling. Er zijn ondernemers die inspelen op de hiervoor aanwezige kansen en overheden ondersteunen dit.

Ondernemerschap en innovatieve dadendrang, van een regionaal geworteld maar mondiaal opererend bedrijfsleven, gaat in Meierijstad samen met een, eveneens in de streek geworteld, aanbod van faciliteiten waar gastvrijheid de boventoon voert. Dorpse gemoedelijkheid, een gevoel van 'samen de schouders eronder' en een drive om te willen uitblinken - wat zich uit in een buitengewoon grote inzet door vrijwilligers voor hun leefomgeving en sport- en culturele activiteiten.

Een aantal bijzondere initiatieven is nauw verbonden met Meierijstad:
- Het Nationaal Landschap Het Groene Woud, gelegen in de stedendriehoek 's-Hertogenbosch-Eindhoven-Tilburg, kent landschappelijke, cultuurhistorische, natuurlijke en recreatieve waarden. Meierijstad maakt hiervan deel uit en via de oostzijde van de gemeente wordt een landschappelijke en ecologische verbinding gelegd naar natuurgebied De Maashorst (Geopark Peelhorst i.o.);
- Het Groene Woud overlapt deels met het Rijk van Dommel en Aa, dat is gepresenteerd als landschapspark voor Brainport Eindhoven;
- Cultuurhistorie komt in beeld bij het Van Gogh Nationaal Park, dat grotendeels overlapt met Het Groene Woud. Daarmee krijgt ook het landschap in Meierijstad meer (inter)nationale betekenis.

Bron: www.vangoghnationalpark.com

1.2 Grote ambities

De gemeente Meierijstad beseft dat het niet vanzelf spreekt dat huidige kwaliteiten behouden blijven voor de toekomst. Sterker nog, het besef wordt breed gedeeld dat er extra investeringen nodig zijn om deze kwaliteiten te behouden en verder te versterken. De gemeente heeft daarom grote ambities om te investeren in (versterking van) ruimtelijke kwaliteit en de daarvoor benodigde voorzieningen. Dit vanuit de overtuiging dat investeringen noodzakelijk zijn om te waarborgen dat ook toekomstige generaties hier blijvend gezond en veilig kunnen wonen en werken, op een aantrekkelijke manier kunnen recreëren en er een veerkrachtig leefmilieu ontstaat en blijft bestaan. Een omgeving die zich op evenwichtige en duurzame wijze ontwikkelt en ook in de toekomst optimaal ruimte biedt aan de functies en behoeften die dan leven.

Zoals de titel van dit hoofdstuk al zegt streeft de gemeente Meierijstad naar verbinding tussen 'hart en hoofd' ofwel tussen 'gevoel en verstand'. Dit betekent dat alle inwoners van de gemeente een goede plek moeten hebben om te wonen, werken en recreëren én dat zij het ook fijn vinden om dat in Meierijstad te kunnen doen. Dat vraagt om een breed aanbod aan voorzieningen en mogelijkheden.
De gemeente kiest daarbij, net als de Europese Unie, voor 'eenheid in verscheidenheid'. Binnen de gemeente is immers sprake van een grote verscheidenheid aan historie, landschappen, natuur, kernen, bedrijvigheid en natuurlijk mensen. Alleen op deze manier kunnen op het eerste oog schijnbare tegenstellingen moeiteloos met elkaar worden verbonden, waardoor één uniek geheel ontstaat. En we doen dit met 'hoofd, hart en handen', door 'gewoon doén', samen met alle participanten.

Een aantal in dit kader relevante ambities uit het collegewerkprogramma 'Mijlpalen van Meierijstad'[1], zijn:

- De gemeente Meierijstad is een aantrekkelijke, duurzame en gezonde omgeving om te wonen, te werken en te recreëren.
- De inwoners van Meierijstad geven zelf vorm aan hun leven en hun omgeving.
- Meierijstad streeft naar optimale bereikbaarheid en verkeersveiligheid.
- Meierijstad vormt een toeristische schakel tussen Het Groene Woud en De Maashorst.
- Meierijstad heeft een voorbeeldfunctie op het terrein van duurzaamheid.
- Innovatie is 'op een andere manier kijken, samenwerken en ontwikkelen'.

1.3 Meerjarenprogramma Groenblauw

De gemeente Meierijstad is samen met diverse partners hard aan de slag met plannen, ideeën en projecten voor de ontwikkeling van landschap, natuur en leefomgeving, veelal in combinatie met een forse wateropgave, zoals herstel van watersystemen of waterberging. Een aantal van deze plannen is al concreet genoemd in het collegewerkprogramma. Dat document biedt echter onvoldoende kader voor het afstemmen en in samenhang oppakken en afwegen van het grote aantal groenblauwe initiatieven. Vandaar de wens om hiervoor een apart meerjarenprogramma op te stellen.

[1] Mijlpalen van Meierijstad 2017-2022.

Onze belangrijkste uitdaging voor de komende jaren is om samen met anderen (o.a. burgers, ondernemers, verenigingen, waterschappen, provincie) krachtdadig te werken aan de realisatie van concrete projecten, waardoor sprake is van synergie en we het effect en dus ook de kwaliteit van het resultaat vergroten. Dat vraagt om slimme koppelingen tussen plannen, initiatieven en projecten, waarmee we onze krachten bundelen zodat diverse groenblauwe initiatieven robuuster, efficiënter en versneld kunnen worden gerealiseerd.
Daarnaast ligt de uitdaging in het bedenken van groenblauwe oplossingen waarmee we meer dan alleen de natuur helpen of de gevolgen van weersextremen aanpakken. Ingrepen in de leefomgeving kunnen meerdere doelen dienen. Dit vraagt om een brede en integrale kijk en om actieve samenwerking, zowel intern binnen de gemeente als samen met externe partners, inwoners en gebruikers.

Dit meerjarenprogramma bevat een overzicht van opgaven en ambities voor de 'groenblauwe gebiedsontwikkelingen' in Meierijstad voor de periode 2020-2027. Daarmee wordt een duidelijke gemeentelijke koers uitgezet, wordt een solide basis gelegd voor het vinden van partners en cofinancieringsmogelijkheden en wordt een belangrijke aanzet gegeven voor de volgende bestuursperiode (2022-2027).

De doelen van het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 zijn als volgt geformuleerd.

Thema	Omschrijving
Samenhang	Vergroten van de samenhang tussen de groenblauwe initiatieven en projecten en het leggen van verbindingen om kansen op synergie te benutten.
Samenwerking	Het bieden van een kader én gespreksdocument om de samenwerking op te zoeken, zowel intern (met andere beleidsvelden/programma's) als extern (met de waterschappen, provincie, ondernemers, partners en burgers).
Prioritering	Het bieden van een kader aan het gemeentebestuur voor keuzes over nadere uitwerking, prioritering en planning van groenblauwe gebiedsontwikkelings-projecten en initiatieven.
Financiering	Vergroten van kansen voor financiële bijdragen uit het GOB en andere subsidieregelingen en fondsen.

1.4 Partners

De gemeente Meierijstad is doordrongen van de urgentie om ambitieus te investeren in de kwaliteit van natuur en landschap. Dat kan zij echter niet alleen. Eerder is al genoemd dat de gemeente hierin nauw samenwerkt met andere partijen zoals de waterschappen Aa en Maas en De Dommel, provincie Noord-Brabant, Staatsbosbeheer, Brabants Landschap, Mozaïek Dommelvallei, Stichting Ark, streekparken en natuurorganisaties. Een dergelijke samenwerking is essentieel voor de totstandkoming van diverse projecten die onderdeel uitmaken van het meerjarenprogramma. Met de realisatie van een deel daarvan zijn we inmiddels al gestart (o.a. Kwaliteitsimpuls Keldonk, Van Aa-Broeken tot Centrum Veghel, Klimaatadaptatie centrum Sint-Oedenrode, Kienehoef en Natuurgebieden Meierijstad).

1.5 Onze aanpak

Het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 is primair gericht op de identificatie, uitwerking en realisatie van lopende en nieuwe groenblauwe initiatieven, projecten en kansen en vormt de aanzet voor bundeling tot integrale gebiedsontwikkelingsopgaven. Voor onze aanpak geldt het volgende.

Praktisch en resultaatgericht

Onze aanpak vereist daadkracht en sluit aan bij de wijze waarop het gemeentebestuur vraagstukken benadert:

- Een krachtig bestuur dat de ambitie heeft om woorden in daden om te zetten. 'Gewoon dóen' is ons motto.
- We zeggen wat we doen en we doen wat we zeggen.
- Wij staan open voor initiatieven en suggesties uit de samenleving.
- We werken waar mogelijk samen met partners.

Een dergelijke aanpak vraagt om een praktische en op resultaat gerichte werkwijze. Vanuit de breedte van het meerjarenprogramma wordt daarom samen met betrokken beleidsmakers, ontwerpers en projectleiders ingezoomd op concrete projecten en daarin te behalen resultaten. Indien daarbij keuzes tussen projecten moeten worden gemaakt, veelal vanuit financiële overwegingen, worden deze voorgelegd aan het bestuur.

Opbouw meerjarenprogramma

Het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 bestaat uit twee delen, te weten:

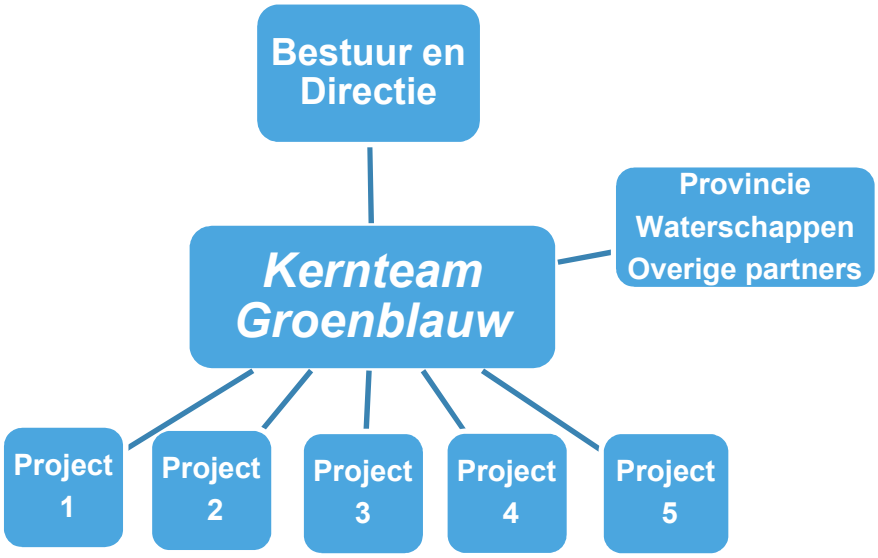
- Deel 1 Algemeen
  Dit deel bevat een algemene toelichting op het meerjarenprogramma, gaat in op de achtergronden ervan en schets een globaal beeld van de belangrijkste gebiedsontwikkelingen en projecten. Dit deel is statisch en wordt na vaststelling niet meer aangepast.

- Deel 2 Projecten
  Dit is een dynamisch deel met beschrijvingen van de afzonderlijke (deel)projecten binnen de diverse gebiedsontwikkelingen. Dit deel wordt jaarlijks geactualiseerd en vormt input voor de kadernota's ten behoeve van de financiële verantwoording.

1.6 Organisatie

Voor de realisatie van het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 is door de gemeente een kernteam ingericht dat een rol vervult als aanspreekpunt, als aanjager en vraagbaak voor projectleiders, als bewaker van de samenhang en als eerste contactpersoon voor betrokken partijen.
Het kernteam rapporteert haar bevindingen aan de directeur Ruimte en de betrokken portefeuillehouder(s). Daarnaast overlegt het kernteam periodiek met de projectleiders van de diverse projecten uit meerjarenprogramma en met betrokken externe partijen.

Onderstaand schema geeft inzage in het netwerk en bij het meerjarenprogramma betrokken in- en externen.

Het kernteam, bestaande uit de programmatrekker en adviseurs van de gemeente, aangevuld met een adviseur op subsidiegebied, is verantwoordelijk voor de overall aansturing en monitoring van het meerjarenprogramma en het budgetbeheer.

Besluiten over prioritering en toewijzing van budgetten aan projecten worden voorgelegd aan het bestuur. Het college van B&W is daarvoor gemandateerd door de gemeenteraad. Periodiek vindt verantwoording van inzet van de budgetten plaats (Kadernota, jaarrekening).

De directie is verantwoordelijk voor het inzetten van de benodigde capaciteit.

De projectleiders van de afzonderlijke projecten zijn verantwoordelijk voor het daadwerkelijk realiseren van diverse projecten. Voor een financiële bijdrage vanuit het meerjarenprogramma kunnen zij een voorstel voorleggen aan het kernteam.

De provincie, waterschappen en overige partners zijn belangrijke gesprekspartners als het gaat om de cofinanciering van projecten. De waterschappen zijn veelal verantwoordelijk voor (financiering van) de blauwe component, de provincie verleent vanuit het Groen Ontwikkelfonds Brabant subsidie aan diverse groenblauwe projecten. Vanuit het kernteam worden deze partijen periodiek geïnformeerd over de stand van zaken. Inhoudelijke contacten met deze externe partijen en subsidieaanvragen worden rechtstreeks vanuit de projecten verzorgd.

2. Meierijstad wil meer

2.1 Toekomstbeeld

Meierijstad is een relatief jonge gemeente die in 2017 is ontstaan uit een fusie van de voormalige gemeenten Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel. In het Herindelingsadvies Meierijstad (d.d. 26 maart 2015) is een toekomstbeeld voor de nieuwe gemeente in 2025 opgenomen. We citeren:

Het is 2025: Een ruimtelijke balans tussen werken, wonen en leven
Een optimale inrichting van de ruimte: we reserveren ruimte voor... In de gemeente Meierijstad zijn stad en buitengebied met elkaar verweven. Het gebied kenmerkt zich door dertien kernen, elk met hun eigen karakter en identiteit. Er is duidelijk onderscheid tussen de bebouwde en groene omgeving. Het voorzieningenniveau is afgestemd op de omvang van onze gemeente met haar ruim 80.000 inwoners. Het water-, spoor- en wegennet zorgen voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van onze hele gemeente.
Landschapskenmerken De Dommel en Aa zijn beeldbepalend in de kernen Sint-Oedenrode en Veghel. In Schijndel en Sint-Oedenrode is de natuur overal dichtbij. In specifieke landschappelijk waardevolle gebieden staan we bebouwing niet toe, wat de landschaps- en natuurwaarden van het buitengebied versterkt. De landbouw in de gemeente Meierijstad heeft een belangrijke plaats in het landelijk gebied. Het landelijk gebied kent nog altijd grote intensieve veehouderijen en concentraties van bedrijven. Bij de (her)inrichting en revitalisering van het landelijk gebied wegen de (gezondheids)risico's mee. Daarnaast is er in het landschap ruimte voor (nieuwe) natuur, water en mogelijkheden voor recreatie. De verbinding tussen de Maashorst en Het Groene Woud, het Dommeldal en het Aadal zijn hier voorbeelden van. Een belangrijk aantal bedrijven heeft de agrarische activiteiten beëindigd. De gemeente geeft ruimte aan andere vormen van economie in het buitengebied, passend bij de aard, schaal en gewenste kwaliteit van het landelijk gebied.
Woonomgeving Onze inwoners verblijven in een veilige woon- en werkomgeving. Zij zijn betrokken en hebben direct invloed op de woonomgeving en de eigen woning. Maatwerk is de norm, met flexibiliteit en ruimte voor nieuwe ideeën. Er is een duurzame leefomgeving en een divers woningaanbod: koop, huur, meer-generatie-wonen (levensloopbestendig) en zorgconcepten. Het (hoogwaardig) openbaar vervoer is verbeterd en daardoor is de bereikbaarheid tussen de kernen goed.
Bedrijvigheid Bedrijventerreinen kenmerken zich door efficiënt ruimtegebruik, goede ontsluiting en zijn gefaciliteerd naar de eisen van de tijd. We beschikken over verschillende vervoersmogelijkheden voor goederen: het water, het spoor en vrachtverkeer over de weg.
Overheid De nadruk ligt op kwaliteit. Duurzaam ruimtegebruik is het uitgangspunt. De gemeente Meierijstad stimuleert afwisselend ontwikkelingen, stelt kaders, biedt experimenteerruimte en bewaakt de overall kwaliteit.

2.2 Kwaliteit als ruggengraat

De gemeente Meierijstad zorgt voor een ruimtelijke en duurzame balans tussen wonen, werken en leven. Hierbij gaan we uit van denken in kwaliteitswaarden, gericht op het versterken van de omgevingskwaliteit voor de samenleving. We leggen de juiste functies op de juiste plek en maken ruimte voor natuurlijke processen.
Er wordt daarbij ook steeds breder onderkend dat aantrekkelijke natuur, fraaie landschapselementen en verkwikkend water geen luxe zijn voor de inwoners en werkers in een gebied, maar eerder een onmisbaar ingrediënt om goed te kunnen functioneren en in balans te blijven. Kwaliteit en toegankelijkheid van het landschap zijn cruciaal voor een toekomstbestendig 'ecosysteem'. Daarom wil de gemeente hierop fors inzetten.

2.3 Handen ineen voor klimaatadaptatie

Het klimaat verandert en dat merken we ook in Brabant: hoosbuien, hitte en droogte komen steeds vaker voor. Het is hard nodig om onze leefomgeving aan te passen aan deze weersextremen. Alle overheden anticiperen hierop en nemen maatregelen om beter voorbereid te zijn op de toekomst. De provincie Noord-Brabant heeft de ambitie om zo snel mogelijk 'klimaatproof' te worden en wil het gemeenten gemakkelijker maken daarin mee te gaan. Daartoe heeft de provincie een digitaal klimaatportaal ingericht met informatie, tips, hulpmiddelen en inspirerende voorbeelden voor professionals en inwoners (zie: https://www.klimaatadaptatiebrabant.nl).

Het provinciale beleid sluit aan bij het landelijke Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie 2018, dat als doelstelling heeft dat alle overheden een klimaatstresstest uitvoeren. Een klimaatstresstest is een plan om de openbare ruimte zo in te richten dat de gevolgen van klimaatverandering het hoofd kunnen worden geboden. De klimaatstresstest voor Meierijstad is uitgevoerd in regionaal verband. De resultaten daarvan zijn neergelegd in de Klimaatatlas As50+ (https://as50.klimaatatlas.net). De atlas gaat met behulp van kaarten in op de gevolgen van klimaatverandering op vier klimaatthema's: hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen. Hiermee komen kwetsbaarheden in beeld en is de basis gelegd voor gesprekken tussen betrokken partijen over aanpassingen die nodig zijn om de gemeente klimaatbestendig te maken.

In de gemeentelijke Omgevingsvisie Meierijstad[2] wordt eveneens stilgestaan bij maatregelen die nodig zijn in het kader van klimaatadaptatie. Het aanpassen van de bebouwde omgeving aan klimaatveranderingen betekent zowel voorbereid zijn op het opvangen van veel neerslag als voorbereid zijn op hoge temperaturen en droogte. Voorbeelden van concrete maatregelen uit de Omgevingsvisie zijn:

- Opvangen en vasthouden van veel neerslag in korte tijd (o.a. met behulp van groene daken, regentonnen, cisternen, vijvers of via infiltratie in de bodem).
- Bij nieuwbouw lozing van hemelwater op het riool of openbaar gebied niet meer toestaan (dus aanleg hemelwatervoorziening op eigen terrein).
- Gebiedsgericht en gefaseerd uitvoeren van afkoppeling van hemelwater in bestaand bebouwd gebied, met ondersteuning van eigenaren en bewoners.

[2] Omgevingsvisie Meierijstad, voorontwerp d.d. december 2020.

- In sommige gebieden zijn specifieke maatregelen te nemen om mogelijke wateroverlast te beperken (bijv. het project Droge voeten in Sint-Oedenrode).
- Accepteren dat bij piekbuien op sommige plekken tijdelijke wateroverlast blijft bestaan.
- Stimuleren van bewoners om verharding te vervangen door beplanting.
- Aanleg van (meer) groen en oppervlaktewater in particuliere terreinen en in het openbaar gebied.
- Bij het ontwerp van gebouwen voorzieningen treffen ter beperking van warmte-instraling (door bijvoorbeeld groene gevel, overstek of overkragend dak, kleinere ramen op het zuiden).
- Als geïnvesteerd wordt in (openbare) werken, ook nieuwe mogelijkheden benutten: de waterketen heeft de potentie om er warmte of koelte aan te onttrekken.

Uit diverse beleidsdocumenten komt naar voren dat voldoende beplanting (groen) en open water (blauw) een essentiële rol spelen bij het anticiperen op klimaatveranderingen. Dat geldt zowel op kleine (particuliere tuinen) als op grotere schaal, zowel in het stedelijk gebied (o.a. openbare ruimte, bedrijventerreinen) als in het landelijk gebied (o.a. bos- en natuurgebieden, waterwingebieden, agrarische gebieden). Dit betekent dat het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027, met de daarin opgenomen projecten, een belangrijke rol speelt bij de klimaatadaptatie in Meierijstad.

2.4 Groene longen en blauwe aders

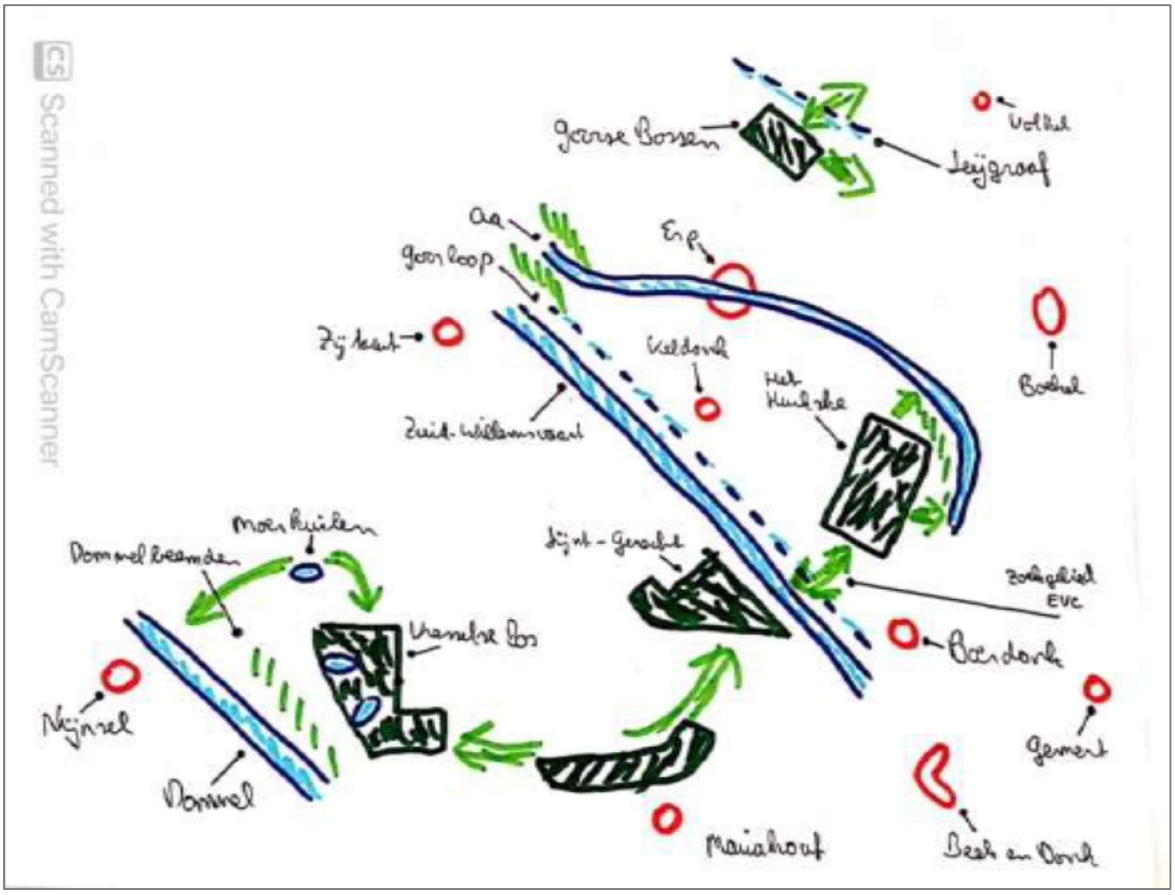
De landschappen van Meierijstad zijn gevormd op de dekzanden en in de beekdalen. Aanwezige hoogteverschillen en variatie in de waterhuishouding zijn daarbij eeuwenlang van grote betekenis geweest voor de gebruiksmogelijkheden en menselijke activiteiten (o.a. agrarisch gebruik, ontginning van bos- en heidegebieden, aanleg infrastructuur, waterwinning). Variatie in de ondergrond en de historische fasen van het grondgebruik zijn nog herkenbaar in de diverse landschapstypen. Zo zien we oude bouwlanden, de half open, grillige kampenverkaveling, het coulisselandschap met populieren, restanten van grotere bosgebieden en open, rationeel vormgegeven heideontginningen. In hoofdstuk 3 is een beschrijving van de landschapstypen in Meierijstad opgenomen.

Investeringen in natuur, landschap en watersysteem kunnen een gebied robuuster maken. Daarbij is veelal sprake van een nauw samenspel tussen groene (bos en natuur) en blauwe (water) structuren. Meierijstad werkt in dat kader onder meer mee aan de realisatie van het grotere Natuurnetwerk Brabant, versterking van ecologische verbindingszones, aanleg van natte natuurparels, realisatie van natuurinclusieve oevers en de aanleg van houtwallen, bloemrijke akkerranden of een voedselbos. Daarvoor zijn substantiële investeringen nodig in natuurontwikkeling en in een robuust watersysteem.

Een goed voorbeeld van investeringen in robuuste natuur is te zien ten noorden van het Vresselse Bos in een boog via de Moerkuilen naar de Dommelbeemden. We denken daarbij ook aan het uitbreiden van verbindingen tussen gebieden op grotere afstand.

Verbindingen die in dat kader versterkt kunnen worden lopen van het Vresselse Bos, via de Mariahoutse Bossen (gemeente Laarbeek) naar de weilanden en het bos van Lijnt en Gerecht. En ook tussen Lijnt en Gerecht enerzijds en Het Hurkske anderzijds ligt zo'n verbinding die geoptimaliseerd zou kunnen worden (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1 Verbindingen tussen groen en waterlopen in Meierijstad

Water- en natuurprojecten zijn dé manier waarop de gemeente invloed kan uitoefenen op de gevolgen van toenemende hitte, droogte en wateroverlast. Maar de gemeente kan dat niet alleen. Ook de waterschappen nemen maatregelen om te zorgen voor klimaatadaptieve dorpen en steden in de regio. Daarbij gaat het onder meer om de tijdelijke opvang van overtollig water op de vlakte van hoog naar laag en om het robuust inrichten van de beekdalen waar het water samenkomt. Dat vraagt niet alleen om maatregelen in de beekdalen zelf, maar ook om forse ingrepen in de gebieden stroomopwaarts, zodat het water daar wordt vastgehouden. In dit meerjarenprogramma zijn ook projecten opgenomen die een relatie hebben met de waterschappen.

2.5 Samen de schouders eronder

De gemeente Meierijstad is doordrongen van de urgentie om ambitieus te investeren in de kwaliteit van natuur het landschap. Samenwerking met anderen is daarbij essentieel. Samen met diverse partijen ontwikkelen we plannen en initiatieven waarmee invulling wordt gegeven aan diverse kaderstellende (nationale) programma's en beleidsstukken. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan een groter en robuuster natuurlijk systeem.

Hieronder wat concrete voorbeelden daarvan.

Mozaïek Dommelvallei

Een goed voorbeeld van de unieke samenwerking tussen diverse partijen waarop de samenleving in Meierijstad steunt, is het initiatief Mozaïek Dommelvallei (https://www.mozaiekdommelvallei.nl).

Mozaïek Dommelvallei is een initiatief van vrijwillige professionals, waterschappen en de Dommelvallei-gemeenten. Het is ontstaan doordat er nieuwe ruimtelijke vraagstukken spelen in Brabant, op het gebied van stad, natuur en productieland. Deze opgaven vragen om regionale samenwerking, met het Brabantse watersysteem als centrale verbinder voor een nieuw raamwerk. Mozaïek Dommelvallei wil bedrijven, burgers en maatschappelijke organisaties stimuleren om initiatieven en projectvoorstellen op dit gebied in te brengen. Een bottom-up ontwikkeling voor een hernieuwd en toekomstbestendig Brabant (zie ook: https://www.mozaiekdommelvallei.n).

Natuurnetwerk Brabant (NNB)

Het Natuurnetwerk Brabant (NNB) is een netwerk van deels bestaande en deels nieuwe natuurgebieden die door ecologische verbindingszones (EVZ's) met elkaar verbonden zijn. De provincie ondersteunt partijen die natuurprojecten in het NNB uitvoeren.. Meer natuur biedt tevens nieuwe kansen voor recreatief medegebruik en helpt tegen de gevolgen van klimaatverandering.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

De Kaderrichtlijn Water (KRW) is een Europese richtlijn die voorschrijft dat de waterkwaliteit van de Europese wateren an bepaalde eisen moet voldoen. Vanuit de KRW hebben de waterschappen een forse groenblauwe opgave in hun gebied. Deze overlapt deels met het NNB.. De KRW-, NNB- en EVZ-opgaven zijn vertaald in projecten of worden gekoppeld aan grotere integrale projecten. Daar waar mogelijk haakt de gemeente Meierijstad daarop aan.

Nationaal Strategisch GLB-Plan 2023-2027 (NSP)

In het kader van het Europees landbouwbeleid hebben het Ministerie van LNV en het IPO de intentie om een Nationaal Strategisch Gemeenschappelijk Landbouw Beleidsplan (NSP) op te stellen. Doel hiervan is bij te dragen aan de realisatie van nationale en provinciale beleidsprioriteiten, zoals o.a. vastgelegd in de LNV-visie, het klimaatakkoord en provinciaal plattelandsbeleid. Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten trekken hierbij samen op. Als gevolg van de Brexit en de Coronacrisis is dit proces vertraagd. Het GLB treedt op 1 januari 2023 in werking. In de tweede helft van 2021 vindt nationale besluitvorming plaats. Eind 2021 wordt het plan ingediend bij de Europese Commissie.

3. Landschap als oorsprong en bron voor de toekomst

3.1 Het landschap als vestigingsvoorwaarde

Spot On[3] is een ontwerpend onderzoek dat in gaat op de vraag: 'Hoe kan Nederland zijn landschappen beter inzetten voor versterking van het economisch vestigingsklimaat? Dit is onderzocht aan de hand van een twaalftal pilotprogramma's in verschillende regio's in Nederland, waaronder de Brabantse Innovatieregio. Dit is de driehoek Tilburg, Den Bosch en Eindhoven-Helmond waarbinnen ook de gemeente Meierijstad ligt.

> "Terwijl Silicon Valley op twee uur rijden ligt van Yosemite National Park, blijken in de Eindhovense regio het Van Gogh National Park en Brainport te overlappen, te versmelten! Om dit potentieel te benutten, zou de Nederlandse Innovation City in Brabant expliciet moeten kiezen voor een dubbel-identiteit. Brainport is Van Gogh National Park."
>
> Adriaan Geuze, 'Spot on' september 2017 (https://www.mozaiekdommelvallei.nl/documenten/videos)

Een belangrijke conclusie uit het onderzoek is dat 'zachte' vestigingsvoorwaarden, zoals een aantrekkelijk woonmilieu en de kwaliteit en toegankelijkheid van het landschap, van cruciaal belang zijn voor kenniswerkers en daarmee voor het behoud van technologisch hoogwaardige bedrijven in de regio. In een indrukwekkende reeks feiten en cijfers onderbouwt het onderzoek deze relatie.

Uit het Spot On onderzoek (2017) komen de volgende aanbevelingen voor de Brabantse Innovatieregio naar voren:

1. Versterk de relatie stad-land door groene verbindingen;
2. Creëer ruraal urbanisme door inbreiding van steden en compacte kleinschalige bebouwing in een kwalitatief hoogwaardige landschappelijke context;
3. Koester de kwaliteiten van de authentieke Brabantse dorpen;
4. Situeer nieuwe bedrijven in een parkachtige omgeving zonder auto's;
5. Voeg nieuwe kerngebieden toe voor natuur en landschap;
6. Ga voor duurzaam waterbeheer;
7. Voorkom fragmentatie van het landschap door structuuringrepen;
8. Hef infrastructurele barrières op;
9. Stimuleer innovatieve en duurzame initiatieven op het gebied van voedsel en stadslandbouw;
10. Benut de boomkwekerijen als landschappelijk raamwerk;
11. Hergebruik oude infrastructuur, waaronder in onbruik geraakte spoortracés;
12. Sta open voor lokale burgerinitiatieven;
13. Cluster logistieke bedrijvigheid.

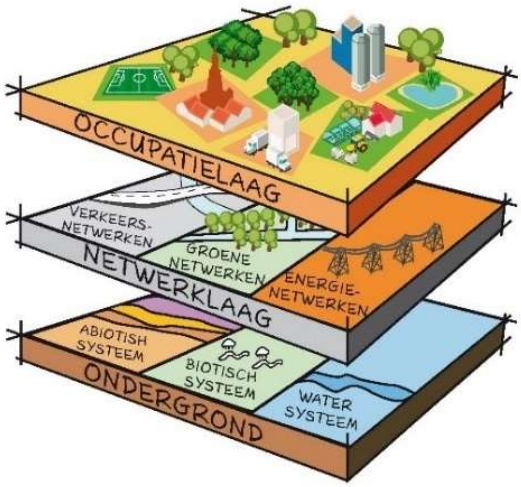
[3] Vereniging Deltametropool i.s.m. Wageningen Universiteit, Rijksdienst voor cultureel erfgoed, Staatsbosbeheer en TU Delft, SPOT ON, september 2017

Met de combinatie van hoogwaardige bedrijvigheid, authentieke kernen en waardevolle bos- en natuurgebieden, is Meierijstad bij uitstek een exponent van de Brabantse Innovatieregio. Bovenstaande aanbevelingen zien we daarom terug in de projecten uit dit meerjarenprogramma dat nadrukkelijk gericht is op uitvoering. We werken hiermee niet alleen aan de intrinsieke waarde van natuur en landschap, maar stellen deze tegelijkertijd ten dienste aan de kwaliteit van leven van bewoners en bedrijven.

3.2 Het landschap van Meierijstad

Vanuit het besef dat investeringen in natuur, water, duurzaam grondgebruik en leefbaarheid, beschouwd dienen te worden als integrale opgaven, is geanalyseerd wat de landschappelijke uitgangspositie van Meierijstad is. Daarvoor is gebruik gemaakt van informatie die mede ten behoeve van de onlangs verschenen Omgevingsvisie[4] is vervaardigd. Door Royal Haskoning-DHV[5] is in 2019 een analyse van het landschap in Meierijstad uitgevoerd. Omdat de gemeente de lagenbenadering volgt als uitgangpunt voor het omgevingsbeleid, is dat een belangrijke invalshoek.

Figuur 3.2 Lagenbenadering

In het rapport van Royal Haskoning-DHV is de ontstaansgeschiedenis van het landschap in Meierijstad beschreven en worden diverse landschappelijke eenheden onderscheiden. Per landschappelijke eenheid zijn kenmerken, kwaliteiten en gevoeligheden, vastgelegd. De bodemgesteldheid, het watersysteem, de landschapstypologieën en bijbehorende waarden worden gebruikt als 'onderlegger' voor toekomstige ontwikkelingen.

De verschillende landschapstypen in Meierijstad zijn gevormd in het dekzandlandschap dat doorsneden wordt door diverse beekdalen. De dekzandruggen laten toe dat hemelwater binnendringt en doorsijpelt naar de ondergrond, waardoor deze gronden relatief droog zijn. Op sommige plekken was of is leem aanwezig, waardoor op die plekken meer water wordt vastgehouden. Hoogteverschillen en variatie in de waterhuishouding zijn al eeuwenlang van betekenis voor menselijke activiteiten. En menselijke activiteiten hebben op hun beurt bijgedragen aan vorming van bodemtypen.

[4] Omgevingsvisie Meierijstad, voorontwerp d.d. december 2020
[5] Landschapsanalyse Meierijstad; Royal Haskoning-DHV, juli 2019.

Denk bijvoorbeeld aan de ontbossing en het jarenlang vanuit stallen bemesten van akkers. Of aan ontginning van heidegrond en moderne, machinale bewerking van landbouwgrond. De variatie in ondergrond en historische fasen van het grondgebruik zijn deels nog herkenbaar in de verschillende landschappen. Zo zien we de half open, grillige kampenverkaveling, het coulisselandschap met populieren, en open rationeel vormgegeven heideontginningen.

De kernen van Meierijstad zijn gegroeid uit nederzettingen waarvan de situering nauw samenhing met het landschap. Dat kan lang geleden zijn, zoals geldt voor Erp en Veghel aan de Aa en Sint-Oedenrode, Olland en Nijnsel aan of nabij de Dommel. Of van recenter datum de groei van Veghel met de komst van de Zuid-Willemsvaart. Delen van het oorspronkelijke landschap zijn vervolgens geleidelijk opgegaan in de verstedelijking, waarmee een meer eigentijdse ontwikkeling op de voorgrond treedt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Zuid-Willemsvaart, het Duits Lijntje, de uitbreiding van woonwijken en industrie en aanleg van wegen (A50, N279) en vuilstortplaatsen.

In dit Meerjarenprogramma spelen met name diverse ontwikkelingen in de beekdalen van Meierijstad (Dommel, Aa, Leijgraaf) een prominente rol. Daarnaast doen zich kansen voor op locaties die van recenter datum zijn, maar waar beëindiging van het oorspronkelijke gebruik vraagt om een andere invulling (o.a. Duits Lijntje, Vlagheide). Voor het Natuurnetwerk Brabant zijn met name de voormalige moerassen en heidevelden van belang. In deze zogenoemde jonge ontginningen is later een belangrijk deel van onze bossen aangeplant. Voor een uitgebreidere toelichting op de verschillende landschapstypen wordt verwezen naar het rapport van Royal Haskoning-DHV uit 2019.

3.3 Opgaven vanuit het landschap

Het is noodzakelijk dat ruimtelijke ingrepen op een logische wijze verankerd worden in het bestaande, rekening houdend met de specifieke kenmerken van het landschap. In de Omgevingsvisie wordt daarbij als uitgangpunt gehanteerd dat kwetsbare waarden zoveel mogelijk beschermd dienen te worden en dat daar waar geen kwetsbare waarden aanwezig zijn, ruimte wordt gegeven en los wordt gelaten. Toch kan het soms een keuze zijn om hier van af te wijken omdat er verschillende belangen spelen. Rekening houdend met het beleid uit de Omgevingsvisie, en toegespitst op de voor dit meerjarenprogramma relevante onderwerpen, kunnen vanuit het landschap van Meierrijstad de volgende hoofdopgaven voor het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 worden geïdentificeerd.

1. Behoud en herstel van basale waarden

In de Omgevingsvisie is uitgebreid aandacht besteed aan de basale waarden die dragend zijn voor het landschap in Meierijstad en de basis vormen voor alle andere waarden en functies in onze gemeente. Tevens wordt daarbij gewezen op de onomkeerbaarheid van veel van deze waarden, hetgeen tot grote negatieve effecten (voor de toekomst) kan leiden. Inzetten op het behouden en waar nodig herstellen van deze basale waarden is derhalve essentieel en vormt een belangrijke opgave voor het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027.

Concreet gaat het daarbij om de volgende basiswaarden en beleidsuitgangspunten:

- Bodemkwaliteit: we streven naar een bodem die schoon is voor de natuur, drinkwaterwinning en ander menselijk gebruik, waarin hemelwater kan infiltreren en koolstof wordt opgeslagen, die vruchtbaar is voor landbouw en waarin bijzondere aardkundige waarden behouden blijven.
- Waterkwaliteit: we werken aan schoon water door vervuiling aan de bron aan te pakken, door zwerfafval op te ruimen en te voorkomen, door de afvoer van hemelwater en afvalwater van elkaar te scheiden, en met ons stelsel van riolering.
- Waterkwantiteit: het beheer van de waterkwantiteit is permanent in ons land. Hierbij streven we enerzijds naar voldoende water voor de drinkwatervoorziening, de natuur, en om hittestress tegen te gaan. Anderzijds gaan we wateroverlast tegen door de manier waarop we de ruimte inrichten en bouwen.
- Biodiversiteit: we beschermen en herstellen de biodiversiteit in het landelijk gebied en we beschermen en bevorderen de biodiversiteit in het stedelijk gebied.
- Cultuurhistorie: we beschermen de archeologische waarden en de cultuurhistorische landschappen, ensembles, gebouwen en plaatsen in de fysieke leefomgeving, bevorderen het onderhoud en zo nodig (mits verantwoord) het hergebruik en we faciliteren de beleving van deze cultuurhistorie door het publiek.
- Landschappen: we beschermen gebieden met bijzondere aardkundige, landschappelijke en archeologische waarden. Sommige van deze gebieden (bijv. de stuifzandruggen Vressels Bos en Eerdse Bergen) zijn ook aantrekkelijk voor natuurbeleving en ontspanning. Meer kwetsbare gebieden vragen om bescherming.
- Landschapselementen: van onze landschappen zijn tal van elementen te behouden: bolle akkers, houtwallen, enkele typische, historische verkavelingen, onverharde wegen, historische bebouwingslinten, sloten en singels.

2. Natuurbescherming en -ontwikkeling

Tegen de achtergrond van internationale verplichtingen die Nederland is aangegaan, is er een belangrijke opgave voor natuurbescherming en -ontwikkeling. Het Natuurnetwerk Nederland, waarvan het Natuurnetwerk Brabant (NNB) onderdeel vormt, moet worden doorontwikkeld (planhorizon 2027). Ook in Brabant ligt er nog een forse opgave. Vanwege de ambities voor biodiversiteit en als gevolg van internationale verplichtingen, kan worden verwacht dat natuurontwikkeling ook na 2027 nog wordt voortgezet.

Vanuit deze opgave zijn voor Meierijstad in dit kader concreet de volgende opgaven onderkend en als zodanig benoemd in de Omgevingsvisie:

- Bossen (algemeen): de gemeente onderkent diverse goede redenen om het huidige areaal aan bos te behouden en waar mogelijk uit te breiden. Dan gaat het om milieukwaliteit, biodiversiteit, klimaatmitigatie en belevingskwaliteit. Maar ook houtproductie kan een reden zijn voor de aanplant van nieuw bos.
- Bossen (kwetsbaar): op sommige plekken in onze bossen kunnen de natuurwaarden dusdanig hoog en bedreigd zijn, dat recreatie en houtproductie daar beter worden uitgesloten. Hier staat natuurbehoud en -ontwikkeling voorop.
- Heide en stuifduinen: deze natuurtypen dienen te worden beschermd tegen verbossing, aangezien deze anders vanzelf verdwijnen.
- Natte natuur: sloten, poelen, vennen, vijvers, moerassen, broekbossen en drassige weides kunnen water vasthouden en bergen. En van daaruit kan het grondwater worden aangevuld. Hiermee vormen zij belangrijke onderdelen van een robuust en duurzaam watersysteem. Ook bieden zij kansen voor flora, fauna en recreatie.

- Beekdalen en coulisselandschap: beekdalen, coulisselandschappen en weidevogel gebieden zijn veelal niet passend om er bos aan te planten. Hier wordt, op daarvoor geschikte locaties, gekozen voor de aanplant van inheemse (laan)bomen en solitairen, struweel, houtwallen en het toepassen van geschikte kruiden(mengsels).
- Boomteelt: in het Dommeldal, waar grootschalige boomteelt volop aanwezig is, dienen verdere negatieve effecten op landschap en natuur te worden voorkomen.

3. Het landschap als basis voor een klimaatadaptief Meierijstad

De gemeente bestaat uit beekdalen en dorpen die zich hebben ontwikkeld op de hoger gelegen ruggen, met daartussen (ontginnings)vlakten. Deze geomorfologie vormt ook de ondergrond van het watersysteem. De mens zocht de meest geschikte plekken in het landschap om te wonen en voedsel te verbouwen.
Ten behoeve van de landbouwkundige en stedelijke ontwikkeling zijn vervolgens steeds meer maatregelen genomen om overtollig water af te voeren, waarmee de grond geschikt(er) werd voor landbouw of bewoning. Deze benadering loopt tegen zijn grenzen aan. Het huidige systeem kan het toenemende water niet aan, met wateroverlast als gevolg. Tegelijkertijd hebben we last van verdroging en hittestress wanneer al het water is afgevoerd. Waar droogte voornamelijk voor problemen zorgt in de natuur en landbouw, concentreren hittestress en wateroverlast zich in de stedelijke gebieden.

De klimaatuitdaging voor Meierijstad bestaat uit het werken aan gebiedsontwikkelingen vanuit de kenmerken en kwaliteiten van de bodem. Bovengrondse ingrepen die natuurlijk aansluiten bij het landschap hebben minder negatieve klimaateffecten tot gevolg en vereisen minder dure investeringen in ondergrondse infrastructuur. Houdt bijvoorbeeld overtollig regenwater langer vast op de overgang hoog-laag of berg het op plekken waar het geen overlast veroorzaakt zoals groenzones, oppervlaktewater of in grote waterbergingsgebieden. Met water- en natuurprojecten kan kunnen de gevolgen van toenemende hitte, droogte en extreme wateraanvoer worden beperkt of tegengegaan.

3.4 Laaghangend fruit en zaaien voor toekomstige oogst

In dit meerjarenprogramma zijn de ambities van Meierijstad op het gebied van groenblauwe gebiedsontwikkelingen opgenomen. Daarbij is, vanwege de planning en financiering van diverse projecten en maatregelen, onderscheid gemaakt naar de verwachte termijnen waarbinnen deze gerealiseerd kunnen worden. Deze termijnen worden onder andere bepaald door nog benodigde voorbereidingen, te doorlopen procedures en de beschikbaarheid van voldoende financiële middelen.

Als algemeen uitgangpunt streeft de gemeente er naar om waar mogelijk aan te sluiten bij reeds lopende projecten, zodat maatregelen ook daadwerkelijk op korte of middellange termijn kunnen worden uitgevoerd. Een belangrijk ander criterium is de beschikbaarheid van cofinanciering, waardoor sprake is van een vliegwieleffect. Daarnaast wordt, samen met betrokken partners, ook gezocht naar mogelijkheden om projecten die op langere termijn spelen tot uitvoering te brengen. Het gaat dan vaak om wenselijke, maar minder concrete projecten, waarvan de realisatie nog onzeker is. Dat kan onder meer te maken hebben met de (grotere) omvang van een project of met het nog ontbreken van financiële middelen. In dat kader wordt onder meer gedacht aan mogelijke meekoppelkansen met de Regiodeal RNOB of het Coronaherstelfonds.

3.5 Krachtig netwerk en 'doe-motor'

Naast het belang dat er voldoende capaciteit en aandacht van het management is voor het realiseren van het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 is een aanpak in samenhang op zowel inhoud als proces en middelen van groot belang voor het benutten van meekoppelkansen en meerwaardecreatie.

In de governance voor realisatie zijn tal van organisaties, personen en disciplines op elkaar aangewezen. Het interne kernteam groenblauw bekijkt periodiek de voortgang en nieuwe kansen voor zowel reeds lopende als nieuwe groenblauwe gebiedsontwikkelingen. De 'programma- en gebiedsmanager annex aanjager groenblauw' zorgt voor het op gang brengen en aanjagen van projecten en processen, om zo de uitvoering (meer en sneller) op gang te brengen. Periodiek vindt overleg en afstemming plaats met de projectleiders, verantwoordelijk portefeuillehouder en directielid en de vele externe betrokkenen over voortgang, kansen en keuzen (zie paragraaf 1.6).

Naast het beschikbaar zijn van vakkennis zorgt 'het verbinden' van de mogelijkheden op inhoud, proces en middelen voor het creëren van extra kansen. Dit vergt creativiteit en doorzettingsmacht van alle partijen. Zo is het denkbaar dat, naast de gemeentelijke middelen voor robuust groenblauw, aanvullend cofinanciering kan worden gevonden binnen de fiscale mogelijkheden die het BTW-compensatiefonds biedt, via vervangings-investeringen voor riolering, wegen en bruggen en via medefinanciering door de waterschappen, ondernemers, stichtingen en nutsbedrijven (o.a. Brabant Water, vervanging kabels en leidingen).

Vanwege de overmaatse ambities, die leiden tot een zeker tekort aan middelen, is het een aanbeveling om de financiering van de projecten van het programma groenblauwe gebiedsontwikkelingen in samenhang en 'als één geheel' te zien. Wanneer vanwege subsidiemogelijkheden dan wel medefinanciering door derden voor een project een 'overdimensie' van benodigde middelen ontstaat, komen die toe aan financiering van andere projecten uit het meerjarenprogramma. Omdat de realisatie van het programma meerdere jaren vergt kan overwogen worden om een 'groenblauw gebiedsontwikkelfonds' in te stellen, opdat een goed overzicht bestaat van beschikbare middelen inclusief de mogelijkheden voor cofinanciering van derden.

4. ROBUUSTE GROEN-BLAUWE STRUCTUREN

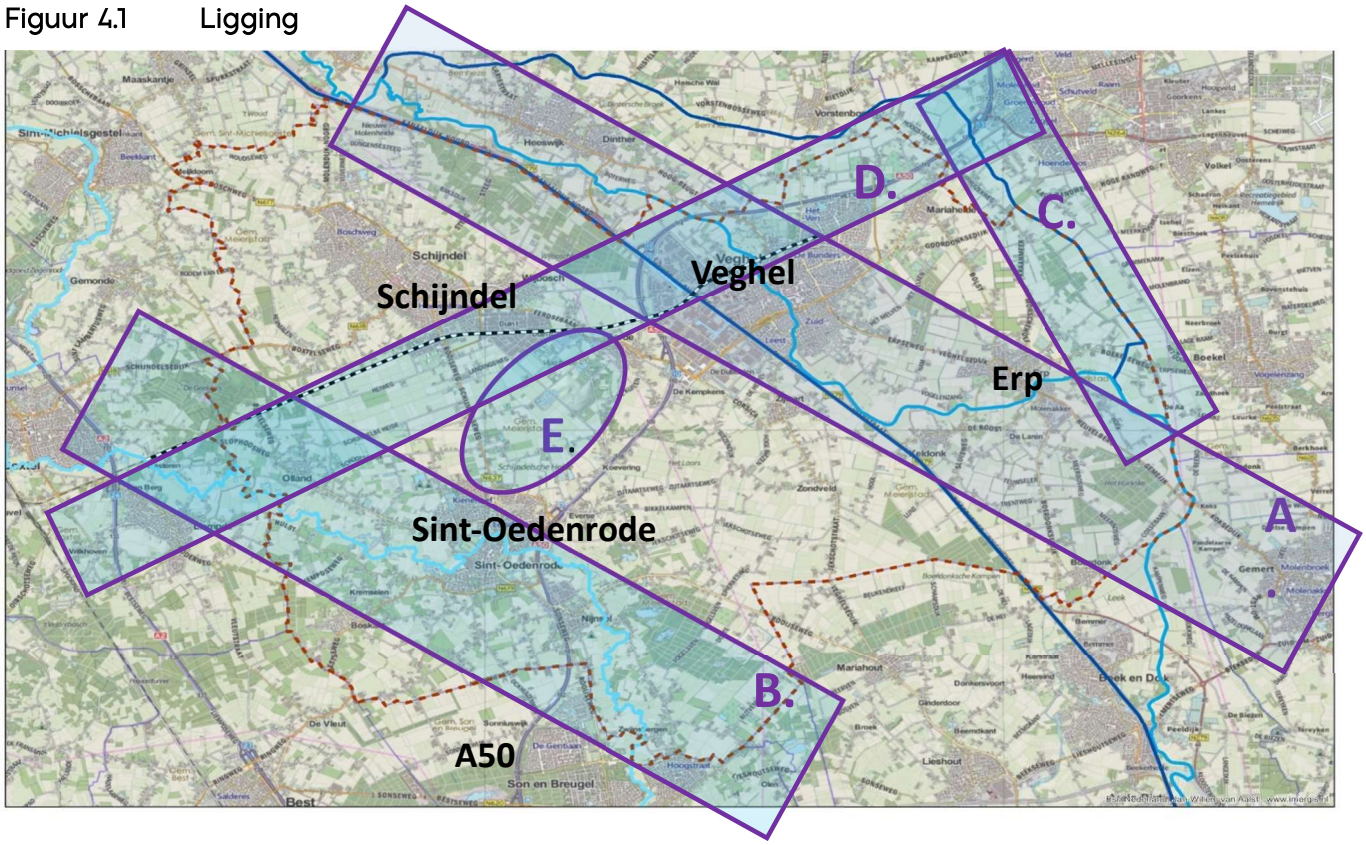
4.1 Gebiedsontwikkelingen

Het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 is gericht op de totstandkoming van diverse projecten die onderdeel uitmaken van verschillende groenblauwe gebiedsontwikkelingen binnen de gemeente Meierijstad.

Daarbij is een indeling gemaakt in de volgende gebiedsontwikkelingen/-opgaven:
A. Beekdal de Aa
B. Beekdal de Dommel
C. Beekdal de Leijgraaf
D. Duits Lijntje
E. Vlagheide
F. Natuurnetwerk Brabant

In onderstaande figuur is de ligging van deze gebieden weergegeven. De onderdelen van de gebiedsontwikkeling Natuurnetwerk Brabant (F) zijn niet op deze kaart weergegeven aangezien deze verspreid over het hele gemeentelijke grondgebied liggen (zie figuur 4.7).

Figuur 4.1 Ligging

A. Beekdal de Aa

De Aa is van oorsprong een meanderende, langzaam stromende laaglandbeek. In 1938 is de beek sterk gekanaliseerd. Meanders zijn afgesloten en kades aangelegd om het water zo snel mogelijk af te voeren. In vergelijking met het beekdal van de Dommel is het dal van de Aa opener van karakter en minder natuurlijk. Het open karakter wordt versterkt door de (dichte) lintbebouwing aan de randen van het beekdal.

Het beekdal van de Aa vormt één van de kenmerkende groenblauwe hoofdstructuren in Noordoost-Brabant en is daarmee een belangrijke landschappelijke drager én schakel in de regio. In 2016 is een verkenning voor het Aa-dal uitgevoerd door de regio Noordoost Brabant (RNOB), waterschap Aa en Maas en de gemeenten Bernheze, 's-Hertogenbosch en Veghel[6]. Hierin zijn wateropgaven en ruimtelijke kwaliteiten aan elkaar gekoppeld.

Figuur 4.2 De Kracht van het Aa-dal

Uitkomst van de verkenning is een integraal toekomstbeeld voor het beekdal van de Aa voor het jaar 2030. Om uitvoering te kunnen geven aan een 'klimaatrobuust en mooier Aa-dal' is een kansenkaart opgesteld met ideeën, initiatieven en projecten die de komende jaren kunnen bijdragen aan de realisatie van het toekomstbeeld. Centraal staat dat de Aa weer als verbindend element in het landschap moet worden opgepakt.

De projecten die als eerste tot uitvoering worden gebracht zijn de zogenoemde icoonprojecten. Zij leveren een bijdrage aan de wateropgaven en aan versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Twee van deze projecten liggen in Meierijstad en zijn door de gemeente en waterschap Aa en Maas ook ingebracht in de regiodeal RNOB:

- Van Aa-Broeken naar centrum Veghel (1)
- Waterbuffer Erp (2).

In samenhang met de verbreding van de provinciale weg N279 tussen Veghel en Asten, is daarnaast door de gemeente het project Kwaliteitsimpuls Keldonk (3) aan de projectenlijst van het meerjarenprogramma toegevoegd.

[6] De Kracht van het Aa-dal; kansen voor de versterking van het beekdal. November 2016.
[7] De nummering verwijst naar de nummering van de informatiebladen over de projecten.

B. Beekdal de Dommel

De Dommel is een laaglandbeek, een beek met een onregelmatige stroomsnelheid die door een breed dal loopt. Via een stelsel van sloten, greppels en beekjes wordt de Dommel gevoed met regenwater en kwel. Het beekdal wordt gekenmerkt door een zeer onregelmatige verkaveling, afgewisseld met kleinschalige landschapselementen.

In maart 2015 hebben de gemeenten Sint-Oedenrode, Schijndel en Veghel, samen met een groot aantal partners (o.a. gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties en onderwijs-/kennisinstellingen), het Manifest Mozaïek Dommelvallei[8] ondertekend. De aanpak van Mozaïek Dommelvallei heeft drie belangrijke kenmerken:

- Co-creatie: bundeling van krachten en middelen, samenwerking tussen burgers, bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, onderwijs en overheid.
- Het tot stand brengen van nieuwe koppelingen waarin stedelijke functies, landbouw en natuur elkaar versterken in plaats van verzwakken.
- Watersysteem inzetten als bron, drager, verbinder en motor bij integrale opgaven.

Figuur 4.3 Mozaïek Dommelvallei

Deze integrale aanpak heeft geleid tot een uitvoeringsprogramma[9] met ruim 20 projecten in de Dommelvallei van Eindhoven tot 's-Hertogenbosch. Projecten die aan de hand van de wateropgaven zoeken naar nieuwe koppelingen tussen stad, natuur en landbouw, met de Brabantse 'watermachines' als inspiratie (zie: https://www.mozaiekdommelvallei.nl/over-mozaiek-dommelvallei/wat-zijn-de-inspiratiebronnen). Tijdens een werkatelier in oktober 2020 zijn hieraan nog nieuwe projecten toegevoegd. Een deel van de projecten is gesitueerd in Meierijstad. Samen vormen zij het groenblauwe raamwerk rond Sint-Oedenrode. Het gaat om:

- Streekpark Kienehoef (4)[10]
- 't Laar (5)
- De Neul (6)
- Zuidelijke zoetwaterberging (7).

[8] Het Manifest Dommelvallei. 12 maart 2015.
[9] Uitvoeringsprogramma Mozaïek Dommelvallei 2017-2020. Versie 1 september 2016.
[10] De nummering verwijst naar de nummering van de informatiebladen over de projecten.

C. Beekdal de Leijgraaf

De Leijgraaf is een zijbeek van de Aa. Ten oosten van Erp wordt water in de beek gepompt en na circa 20 kilometer mondt de Leijgraaf ten zuiden van Middelrode weer uit in de Aa. Het gedeelte van De Leijgraaf binnen Meierijstad wordt in het oosten begrensd door de Goorse Bossen. Het dal van de Leijgraaf heeft een open tot half open karakter en wordt vooral gebruikt voor grondgebonden landbouw en veeteelt.
Voor het dal van de Leijgraaf (C) zijn door de gemeente Meierijstad geen projecten geformuleerd. Het initiatief hiervoor ligt primair bij waterschap Aa en Maas.

Figuur 4.4 De Leijgraaf

D. Duits Lijntje

Het Duits Lijntje is een begrip in Oost-Brabant. Deze oude spoorwegverbinding tussen Boxtel en het Duitse Wesel ontsloot vanaf 1873 dit voorheen relatief geïsoleerde gebied en leidde tot een belangrijke groei van de industrie. Na de beide wereldoorlogen raakte de spoorweg echter in het slop. Stukje bij beetje werd het traject buiten gebruik gesteld, in 2005 als laatste het stuk tussen Boxtel en Veghel. In 2018 zijn de gronden onder het Duits Lijntje door Pro Rail verkocht aan de gemeente.

Figuur 4.5 Duits Lijntje

In 2016 is de visie 'Duits Lijntje verbindt' opgesteld. De ambitie is via deze voormalige spoorlijn meerdere regionale gebiedsopgaven met elkaar te verbinden. De spoorlijn heeft naast een grote cultuurhistorische waarde, een verbindende kracht. Hij doorkruist de landschappen van Het Groene Woud, Vlagheide en Maashorst. Door deze historische verbinding te benutten kunnen ook nieuwe verbindingen worden gelegd. De gemeente onderzoekt de kansen om 'Het Duits Lijntje' te koppelen aan de gebiedsopgaven in het Aa-dal, de Dommelvallei en het tussengelegen gebied rondom Vlagheide. Hiermee versterken we de groenblauwe structuren en identiteit van de regio.

Na aankoop kreeg de spoordijk een nieuwe verruimde functie als ecologische verbindingszone die diverse natuurgebieden in Brabant verbindt. Met de inrichting ervan worden diverse landschappen aan elkaar gekoppeld en kan verdere realisatie van de EVZ plaatsvinden. Een interessante bijkomstigheid is de recreatieve en toeristische aantrekkingskracht. Zo ontstaan overal langs het Duits lijntje initiatieven om niet alleen de natuur, maar ook de mensen met elkaar te verbinden, waarbij beleving centraal staat. Ook gaat de gemeente Meierstad langs een deel van het Duits Lijntje een (snel)fietsroute aanleggen.

E. Vlagheide

Het gebied Vlagheide (een voormalige vuilstortplaats) en omgeving vormt een belangrijke schakel in de verbinding tussen Het Groene Woud en de Maashorst. Voor dit gebied is in 2007 het intergemeentelijk Masterplan Vlagheide 2008-2028[11] vastgesteld. Het Masterplan geeft ruimte aan groene en recreatieve ontwikkelingen die een meerwaarde geven aan het gebied. Lang niet alle ontwikkelingen in dit gebied werden echter in 2007 al voorzien. Daarom is het Masterplan niet zozeer een plan, maar vooral het begin van een proces van een langjarige ontwikkeling. Er liggen in dit gebied vooral mogelijkheden om natuur en recreatie te versterken. Daarnaast is het van belang om ook oog te hebben en te houden voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de agrarische sector in de omgeving.

Figuur 4.6 Vlagheide

[11] Masterplan Vlagheide 2008-2028; gemeenten Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel. 2007.

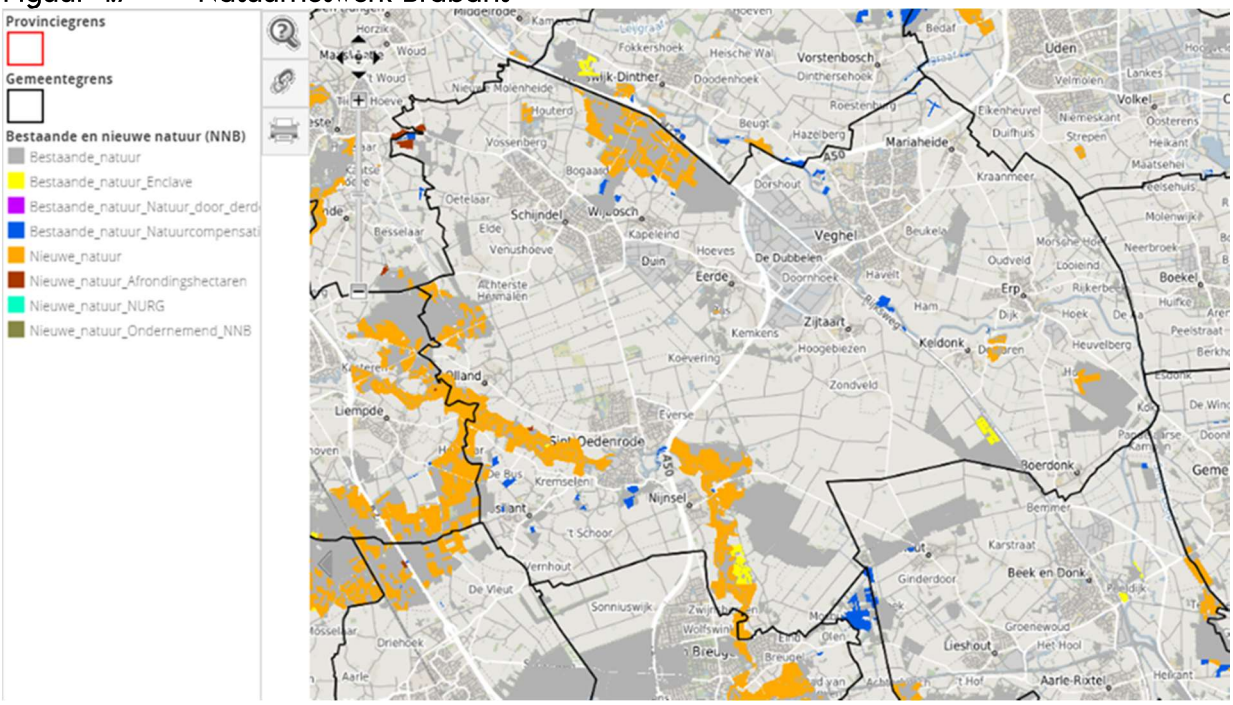
In 2011 en 2012 zijn belangrijke stappen gezet richting de uitvoering van het Masterplan Vlagheide. De bestemmingsplannen voor diverse deelprojecten zijn in 2012 afgerond. In 2012 is een Uitvoeringsprogramma opgesteld met het doel om zo concreet mogelijk in beeld te brengen wat er nodig is om de uitvoering een stap dichterbij te brengen. Het bestaat uit een globale inrichtingsschets, een beschrijving per thema en een beschrijving per project. Het Uitvoeringsprogramma is in maart 2012 aangeboden aan de colleges van B&W van de drie gemeenten (Schijndel, Sint-Oedenrode, Veghel) en de provincie. Op 1 januari 2013 heeft de stuurgroep Vlagheide het stokje overgedragen aan de afzonderlijke projecten die daarvoor de Vereniging Vlagheide hebben opgericht.

In de in 2018 vastgestelde 'Visie Recreatie en Toerisme Meierijstad[12] is de verdere doorontwikkeling en inrichting van de voormalige stortplaats Vlagheide en directe omgeving, als een sterke, aantrekkelijke recreatieve-toeristische trekker, als zeer kansrijk aangemerkt. Hierbij wordt ingezet op een versterking van de verbinding tussen het Streekpark Kienehoef, Vlagheide en de Noordkade als een toeristisch-recreatieve as. Voor de definitieve overdracht van de voormalige stortplaats wordt nu gekoerst op 2023.

F. Natuurnetwerk Brabant

In hoofdstuk 2 van dit meerjarenprogramma is kort stilgestaan bij het Natuurnetwerk Brabant (NNB), een netwerk van deels bestaande en deels nieuwe natuurgebieden in Noord-Brabant die door ecologische verbindingszones (EVZ's) met elkaar verbonden zijn. Het Natuurnetwerk Brabant is onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (voorheen de Ecologische Hoofdstructuur). De provincie ondersteunt partijen die natuurprojecten in het NNB uitvoeren.

Figuur 4.7 Natuurnetwerk Brabant

[12] Visie Recreatie en Toerisme Meierijstad, gemeente Meierijstad, 2018.

Ongeveer 90% van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) wordt gevormd door bestaande natuurgebieden. Maar het netwerk is nog niet compleet; er ontbreken nog gebieden en verbindingen. En juist die zijn belangrijk om de samenhang tussen de diverse gebieden te waarborgen. Doel van de projecten binnen het Natuurnetwerk Brabant is de totstandkoming nog ontbrekende onderdelen van het netwerk. Het gaat daarbij zowel om de aankoop en inrichting van nog ontbrekende delen van natuurgebieden, als om de aanleg of versterking van ecologische verbindingen. In dit meerarenprogramma wordt daarom binnen het Natuurnetwerk Brabant onderscheid gemaakt in een drietal projecten die van belang zijn voor de totstandkoming van het totale netwerk:

- Natuurgebieden (10)[13]
- Ecologische verbindingszones (11)
- Zandpaden (12).

4.2 Projecten

Het Meerjarenprogramma Groenblauwe Gebiedsontwikkelingen 2020-2027 is, zoals gezegd, gericht op de totstandkoming van diverse concrete projecten binnen verschillende gebieden in Meierijstad. In de vorige paragraaf zijn die gebieden en de ontwikkelingen die er spelen, toegelicht.

Deze paragraaf gaat kort in op diverse (deel)projecten binnen deze gebieden. Een uitgebreidere beschrijving van de projecten, en een periodieke update daarvan, is in de vorm van informatiebladen opgenomen in deel 2 van dit meerjarenprogramma (Projecten). Ook kunnen daar in de loop van de tijd desgewenst nog projecten aan worden toegevoegd. Tot de gebiedsontwikkelingen behoren nu de volgende projecten:

Nr.	(Deel)project	Gebiedsontwikkelingen	Ligging op kaart
1	Van Aa-broeken naar Centrum	Beekdal de Aa	A
2	Waterbuffer Erp	Beekdal de Aa	A
3	Kwaliteitsimpuls Keldonk	Beekdal de Aa	A
4	Streekpark Kienehoef	Beekdal de Dommel	B
5	't Laar	Beekdal de Dommel	B
6	Landschapspark De Neu	Beekdal de Dommel	B
7	Zuidelijke zoetwaterbergin	Beekdal de Dommel	B
8	Duits Lijntje	Duits Lijntje	D
9	Vlagheide	Vlagheide	E
10	Natuurgebieder	Natuurnetwerk Braban	F
11	EVZ's	Natuurnetwerk Braban	F
12	Zandpaden	Natuurnetwerk Braban	F

[13] De nummering verwijst naar de nummering van de informatiebladen over de projecten.

1. Van Aa-Broeken naar Centrum

Het project Van Aa-broeken naar Centrum Veghel is één van de icoonprojecten uit de verkenning 'De Kracht van het Aa-dal' (2016). Op verschillende locaties in Veghel wordt vormgegeven aan het verruimen van de Aa, inclusief beekdal, tot een volwaardige ecologische verbindingszone. De klimaatopgave, met name in de vorm van vergroening, krijgt hierbij expliciet aandacht. Het wensbeeld van dit project is als volgt:

- aantrekkelijke recreatieve verbindingszone tussen centrum Veghel en buitengebied;
- integrale aanpak van wateropgaven, recreatie (voorzieningen en routes) en natuur;
- verbeteren zichtbaarheid en beleving van de Aa tussen centrum en buitengebied;
- versterken beekdynamiek, robuust watersysteem en ecologie (doelsoort kamsalamander);
- realisatie waterbergingslocatie.

Bij de realisatie van dit project is in de tijd gezien sprake van diverse deelprojecten. De eerste stappen bestaan uit inrichting van de driehoek rond Dorsveld en het Duits Lijntje, aankoop en inrichting van de Frisselsteinlocatie en de groenblauwe inrichting van de Aa in de omgeving de Markt / het Julianapark. In dat kader is in 2019 onder meer het voormalige gebouw van theater de Blauwe Kei aangekocht en gesloopt.

Figuur 5.1 Van Aa-Broeken naar Centrum

2. Waterbuffer Erp

Een tweede icoonproject uit de verkenning'De Kracht van het Aa-dal' (2016) is de realisatie van de Waterbuffer Erp. Dit project maakt onderdeel uit van een bredere gebiedsontwikkeling in het beekdal van de Aa bij Erp: realisatie van het Omnipark. Dit behelst de aanleg van een multifunctionele accommodatie en (sport)voorzieningen voor korfbalvereniging De Korfrakkers, Voetbalvereniging RKVV Erp, Tennisvereniging Hertog Jan en de Stichting Beheer Gemeenschapshuizen Erp, in combinatie met het treffen van klimaat-, ecologische en landschappelijke maatregelen.

Het integrale wensbeeld voor het project Waterbuffer Erp, als onderdeel van het Omnipark, is als volgt verwoord:

- ontwikkeling van een klimaatbestendig dorpskern;
- integrale aanpak van wateropgaven met kansen voor natuur, recreatie en sport;
- beekherstel en potentiële waterbergingslocatie;
- verbeteren ruimtelijke kwaliteit van de ligging van Erp aan de Aa;
- verbeteren recreatieve verbindingen met het dorp;
- realisatie ecologische verbindingszone;
- benutten van kansen voor water- en oeverrecreatie.

De eerste stappen op weg naar realisatie van dit project zijn het kwantificeren van de wateropgave en het benoemen van ontwikkelingszones voor de diverse functies. Op initiatief van waterschap AA en Maas en de gemeente Meierijstad is dit project tevens opgenomen in de projectfiche'Puzzelen met ruimte' voor de Regiodeal RNOB.

Figuur 5.2 Waterbuffer Erp

3. Kwaliteitsimpuls Keldonk

In kader van de opwaardering van de N279 op het traject Veghel-Asten, met als gevolg daarvan bij Keldonk de bouw van een viaduct over N279 en Zuid-Willemsvaart en verplaatsing van de Goorloop, heeft de provincie Noord-Brabant de ambitie om de landschappelijke kwaliteit ter plaatse te verbeteren. Voor het gebied tussen de dorpsentree bij Keldonk en de insnijding van de Goorloop in de Aa is, in samenwerking met de gemeente Meierijstad en waterschap Aa en Maas, zón kwaliteitsimpuls voorzien. Ook draagt deze kwaliteitsimpuls bij aan de bredere doelstellingen van waterberging- en buffering, versterking van groenstructuren, aanleg van recreatieve verbindingen en vergroting van biodiversiteit. De Kwaliteitsimpuls Keldonk kan op een hoger of lager ambitieniveau vorm krijgen, afhankelijk van daarvoor benodigde grondverwervingen en beschikbare financële middelen.

Figuur 5.3 Kwaliteitsimpuls Keldonk

4. Streekpark Kienehoef

Het streekpark Kienehoef heeft van oudsher een belangrijke regionale functie. De ontwikkeling van het recreatiepark betreft een opwaardering, waarbij het park weer de regionale betekenis krijgt die het in de jaren '30 tot '80 van de vorige eeuw had. In de gemeentelijke 'Visie Recreatie en Toerisme Meierijstad'[14] is dit gebied benoemd als een 'recreatieve motor' in Het Groene Woud. De stichting Streekpark Kienehoef wil het gebied in samenhang met de sportvelden, camping, zwemplas en Hoeve Arbeidslust verder ontwikkelen. Dit middels de integratie van water, natuur en recreatie en door gebruik te maken van de cultuurhistorie van het gebied. De gemeente zorgt voor de afkoppeling van het hemelwater van de wijk Kienehoef om dit te gebruiken voor verbetering van de waterkwaliteit van de vijvers in het streekpark.

Figuur 5.4 Streekpark Kienehoef

[14] Visie Recreatie en Toerisme Meierijstad, 2018.

5. 't Laar

De herinrichting van gebied't Laar in Sint-Oedenrode kent verschillende opgaven, waaronder de realisatie van een EVZ. Daarnaast is het gebied (bij waterschap De Dommel) in beeld voor de ontwikkeling van natte natuur (natte natuurparel), beekherstel en waterberging. Thans wordt het gebied als gesloten en rommelig ervaren. Bovendien vormt de A50 een belangrijke fysieke barrière in het gebied. Het initiatief voor de herinrichting is geboren uit de noodzaak om dit gebied toegankelijker te maken voor de inwoners van Sint-Oedenrode en het groen/blauw te herstellen. De verwachting is dat er, door verplaatsing en/of sanering van enkele agrarische bedrijven, op termijn ruimte vrij komt voor nieuwe ontwikkelingen. De landschappelijke herinrichting ligt in het verlengde van het plan Dotterbloem en sluit aan bij het gedachtegoed van het planningssysteem en de watermachines van Mozaïek Dommelvallei. Dit project is onlangs benoemd als pilot gebiedsontwikkeling't Laar voor de Omgevingswet.

6. De Neul

In de huidige situatie is het gebied De Neul in Sint-Oedenrode ingericht met (deels) een natuurzone, een bergbezinkleiding met helofytenfilter (riolering), een parkeerterrein en sportvelden. Het gebied is tevens van belang bij de bescherming van de bebouwde kom van Sint-Oedenrode tegen hoge waterstanden van de Dommel. Vooral in en tegen de Neul wordt extra ruimte gezocht voor het bergen van water. Er zijn daarom ingrijpende maatregelen voorzien. Zo zijn de voetbalvelden voorzien van een innovatieve constructie met een waterbergende functie. Vanuit een combinatie van beleidsdoelen is het idee ontstaan om gebied De Neul in te richten als landschapspark met een robuuste natuurinrichting en ecologische, landschappelijke, recreatieve en cultuurhistorische kwaliteiten. De potenties van water in het gebied worden daarbij zoveel mogelijk benut.

Figuur 5.5 De Neul

7. Zuidelijke zoetwaterberging

Zuidelijke zoetwatervoorziening Sint-Oedenrode is een uitvoeringsproject in het kader van Mozaïek Dommelvallei. Binnen het project worden oplossingen gezocht om wateroverlast in het historisch centrum van Sint Oedenrode tegen te gaan door hemelwater te bufferen en af te koppelen.

Daartoe wordt gezocht naar geschikte locaties voor extra waterberging, worden infiltratiemogelijkheden onderzocht en wordt getracht om de bestaande 'kwel' te vergroten. Dit mede om verdere verdroging van het sterk verdroogde leembroekbos tegen te gaan. De gemeente benut hiervoor de middeleeuwse wallenstructuur ten zuiden van Sint-Oedenrode en onderzoekt de mogelijkheden om water dat door de bypass stroomt op te slaan voor tijden van droogte. Hiermee kunnen ook de historische lijnstructuren, de beleving van het gebied, de wandelstructuur en de landschappelijke kwaliteiten behouden en versterkt worden.

8. Duits Lijntje

Het Duits Lijntje is een oude spoorlijn die nu een groene en recreatieve invulling heeft, maar ook vanuit historisch oogpunt nog van belang is. De spoorlijn vormt een belangrijke verbinding tussen Het Groene Woud en de Maashorst. De gemeente onderzoekt samen met partners de mogelijkheden voor het ontwikkelen en versterken van deze groene verbinding, waarbij natuurontwikkeling en beleving centraal staan. In dat kader wordt onder meer ingezet op het versterken van de functie als EVZ.
Deze ambitie wordt verder versterkt door een deel van het tracé van het Duits Lijntje te benutten voor de aanleg van een (snel)fietsroute. Hiermee ontstaat een verbinding voor langzaam verkeer tussen de Maashorst en Het Groene Woud en kunnen knooppunten-routes worden uitgebreid. Ook worden twee bedrijventerreinen met elkaar verbonden.

9. Vlagheide

Recreatieve ontwikkelingen zullen zowel op, maar vooral ook in de omgeving van de oude stortplaats Vlagheide plaatsvinden. Samen met de betrokken ondernemers wil de gemeente de verbinding tussen Het Groene Woud en de Maashorst versterken. Als onderdeel daarvan wordt ingezet op versterking van de verbinding tussen het Streekpark Kienehoef, Vlagheide en de Noordkade als een toeristisch-recreatieve as. Hierbinnen krijgen diverse recreatieve voorzieningen een plaats. Daarnaast kan in het gebied ook worden gedacht aan transitie van de landbouw, energiewinning, bijzondere woonvormen en natuurontwikkeling. Onlangs is een projectinitiatief ingebracht voor de locatie van het voormalige Damianenklooster aan de Schijndelseweg. Dit project is bedoeld als landschappelijke stepping stone tussen verschillende recreatiegebieden.

10. Natuurgebieden Meierijstad (NNB)

Ongeveer 90% van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) wordt gevormd door bestaande natuurgebieden. Maar het netwerk is nog niet compleet. In Meierijstad ligt nog een flinke restopgave om het NNB af te maken. Doel van dit project is het realiseren van ontbrekende delen van het NNB. In totaal gaat het om een oppervlakte van 835 hectare.

Natuurgebied	Oppervlakte in ha
Dommeldal Rooi-Boxtel	259
Geelders	71
Dommeldal Rooi-Son	276
De Roost	15
Molenheide	8
Wijboschbroek	189
't Hurkske	17
Totaal te realiseren oppervlakte	835 hectare

Gezien de omvang van de nog te realiseren oppervlakte natuurgebied kan worden geconcludeerd dat dit een zeer ambitieuze opgave is. Het is de vraag of realisatie van deze opgave vóór 2027 haalbaar is. Het meerjarenprogramma biedt echter wel veel ruimte om pragmatisch in te spelen op concrete kansen en voor het leggen van verbanden met andere projecten. Eén van de eerste concrete deelprojecten omvat de aankoop en inrichting van gronden bij natuurgebied't Hurkske.

11. Ecologische Verbindingszones (EVZ's)

Belangrijk onderdelen van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) zijn de verbindingen tussen bestaande en nieuwe natuurgebieden, de EVZ's. De gemeente is verantwoordelijk voor de realisatie van droge verbindingszones, bij de natte verbindingszones is sprake van een verdeling tussen gemeente en waterschap. Ook in Meierijstad ontbreken nog diverse EVZ's of delen ervan. In totaal omvat de restopgave ruim 250 hectare. Het betreft:

EVZ	Type / opmerkingen
EVZ 't Woud	Droge EVZ
EVZ Schijndelse Loop	Natte EVZ
EVZ Molenheide	Natte EVZ
EVZ Wijboschbroek - Vlagheide	Droge EVZ
EVZ Beekse Waterloop	Natte EVZ
EVZ Boskant (Diependaal - Scheeken)	Droge EVZ
EVZ Dotterbloem (oude Dommelarm, St. Oedenrode)	Natte EVZ
EVZ Biezenloop - Geregt - 't Laars	Natte EVZ
EVZ De Aa*	Natte EVZ, onderdeel ander project
EVZ Hurkse Loop	Natte EVZ
EVZ Leijgraaf	Natte EVZ
EVZ Goorsche Bossen - Pompstation (= Beekgraaf)	Droge + Natte EVZ
EVZ Duits Lijntje	Droge EVZ; onderdeel ander project
EVZ Zuid Willemsvaart	Natte EVZ; valt onder Rijkswaterstaat

Net als bij de natuurgebieden (project 10) geldt ook hier dat sprake is van een forse ambitie, waarbij het de vraag is of realisatie vóór 2027 haalbaar is. Maar ook hier is de insteek van de gemeente om via het meerjarenprogramma ruimte te bieden om in te spelen op concrete kansen en het leggen van verbanden met andere projecten.

12. Zandpaden

Zandpaden zijn de oudste verbindingswegen in ons land. Ze spelen letterlijk en figuurlijk een grote rol in het verbinden van gemeenschappen, cultuur en natuur, historie en heden. Maar er verdwijnen er steeds meer. Met dit project willen de gemeente, Stichting ARK en de Brabantse Milieufederatie de waarde en het belang van zandwegen breed onder de aandacht brengen in enkele pilotgemeenten, waaronder Meijerijstad.

Doel van dit project is het voortbestaan van de zandpaden in Meierijstad te borgen. Door de zandwegen op te waarderen kunnen zij blijven fungeren als ecologische verbindingszones en een bijdrage leveren aan het vergroten en herstellen van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van de streek. Dit willen we bereiken met een breed samengestelde werkgroep van vrijwilligers en professionals uit de omgeving.

Meierijstad de kracht van samen!

MEIERIJSTAD

Beweegt